

DRIEPERIODENHEUVEL MET KLOKBEKERS TE MOL

HET STUIFMEELONDERZOEK
VAN DE GRAFHEUVEL TE MOL

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Reeks overdrukken betreffende oudheidkundige opgravingen in België
uitgegeven door het
Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium
Dienst voor Opgravingen
Jubelpark 1
Brussel 4

Série de tirages-à-part relatifs aux fouilles archéologiques en Belgique
éditée par l'
Institut royal du Patrimoine artistique
Service des fouilles
1, Parc du Cinquenaire
Bruxelles 4

ARCHAEOLOGIA BELGICA

72

GERRIT BEEX en HELI ROOSENS

DRIEPERIODENHEUVEL MET KLOKBEKERS TE MOL

WIM VAN ZEIST

HET STUIFMEELONDERZOEK
VAN DE GRAFHEUVEL TE MOL

BRUSSEL

1963

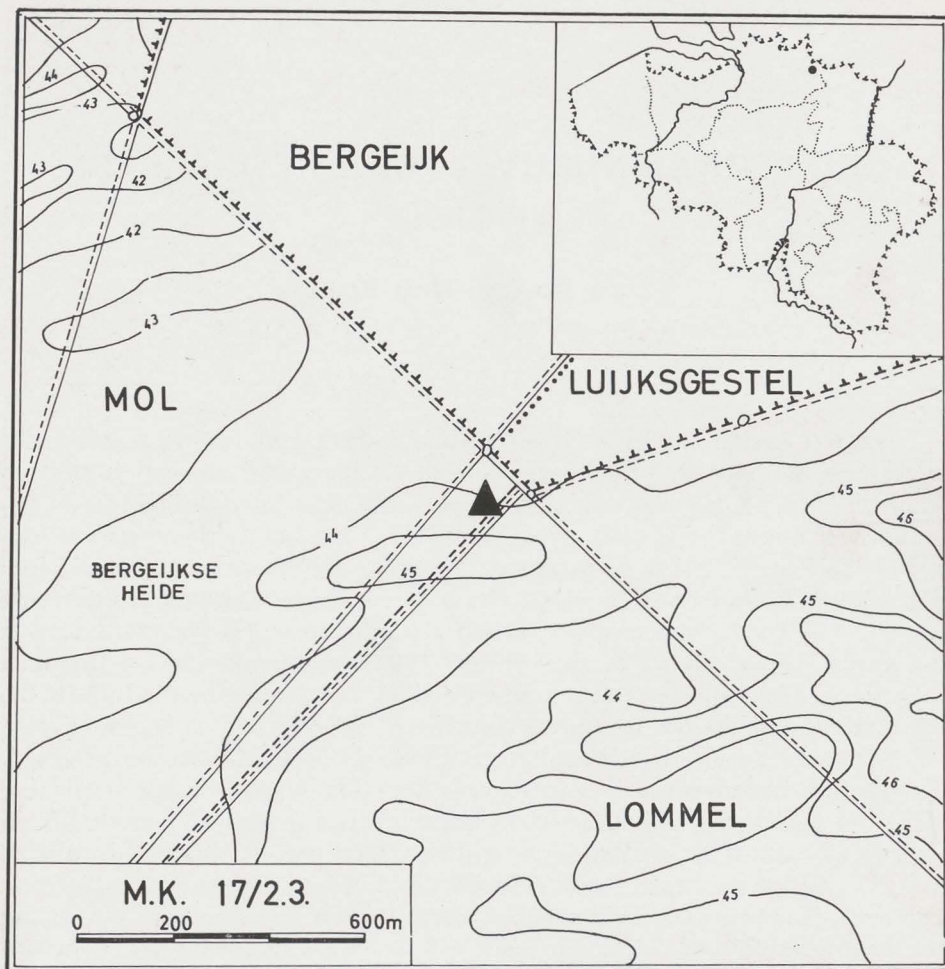
DRIEPERIODENHEUVEL MET KLOKBEKERS TE MOL

GERRIT BEEX en HELI ROOSENS

Iets ten westen van grenspaal 194, bij het raakpunt van de Nederlandse gemeenten Bergeijk en Luijksgestel en van de Belgische gemeenten Mol en Lommel (afb. 1), lag een vrij grote heuvel, die door zandafgraving was bedreigd. Hij bevond zich (afb. 2) op ongeveer 5 km ten zuid-westen van een in 1954 te Witrijt, onder de gemeente Bergeijk, onderzochte grafheuvel met klokbekeer en Grand-Pressigny-dolk. Het houtskoolonderzoek had een datering van ca. 2.000 v.C. opgeleverd¹. Enige analogie tussen beide plaatsen was niet uitgesloten, zodat wij in april en mei 1962 tot systematische opgravingen overgingen. Het onderzoek gebeurde volgens de kwadrantenmethode (afb. 3). Het bleek al dadelijk dat de heuvel kunstmatig was opgebouwd en ten gevolge van de overheersende westenwinden sterk naar de oostzijde was overgewaaid. Het uiterlijk waarneembaar centrum was derhalve in die richting verplaatst, zodat het hoofdgraf en ook de twee latere graven geheel of gedeeltelijk in het zuidwestkwadrant werden aangetroffen. Geen van de standaardprofielen (afb. 4) gaf dus een zuiver symmetrisch beeld. Daarenboven waren op verschillende plaatsen door urnenzoekers diepe kuilen gegraven die een lezing van de stratigrafie bemoeilijkten. Toch kon worden uitgemaakt dat de heuvel in drie fasen zijn omvang en structuur had verkregen en dat aan elk van die perioden een graf beantwoordde.

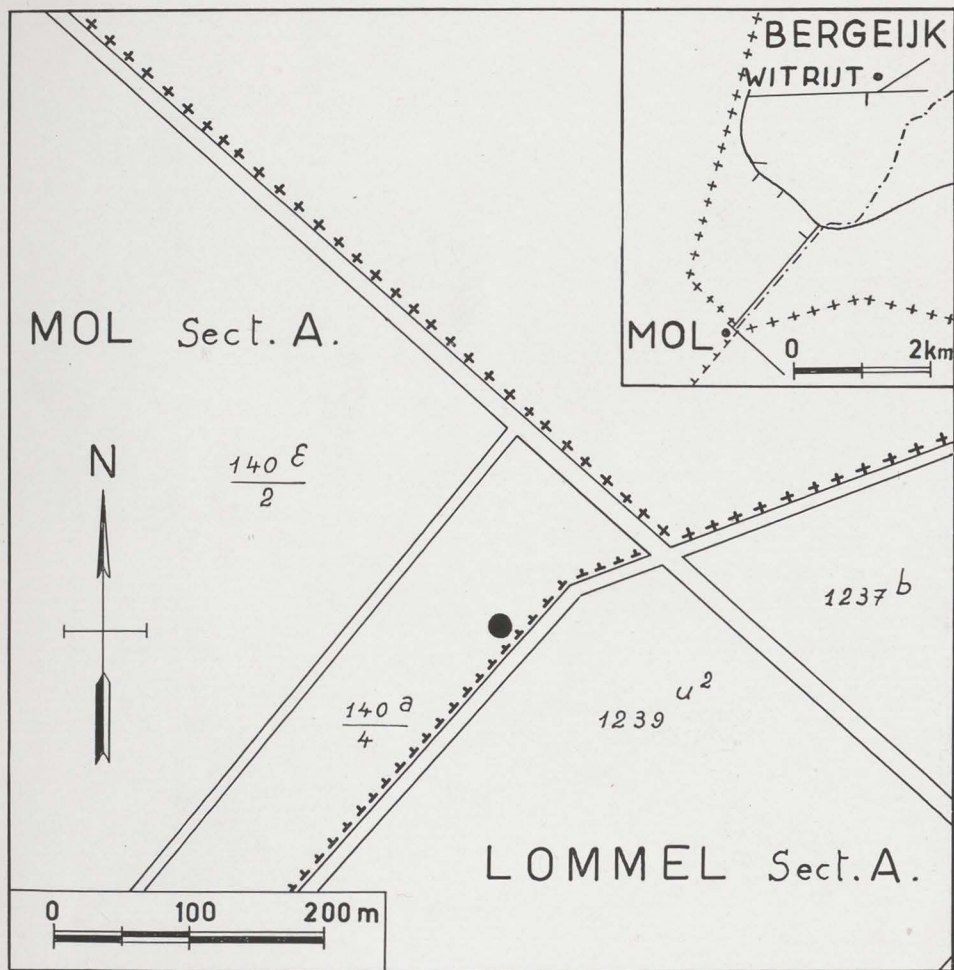
De oudste heuvel, ovaal van vorm, had een kleinste diameter van 11 m. Hij was opgeworpen uit plaggen van geel-zandige samenstelling, bedekt met een mantel van los, humusrijk zand die vooral aan de heuvelvoet nog goed was bewaard, waar op verschillende plaatsen houtskool werd aangetroffen. De top van deze kernheuvel reikte tot ongeveer 1 m boven het oud oppervlak. In het centrum tekende zich op een niveau van 60 tot 70 cm boven het oud oppervlak een verkleuring af die, naar gelang men dieper ging, steeds duidelijker afgelijnd was (afb. 5). Op een niveau van +50 cm had die vlek een lengte van 2,5 m en een breedte van ca. 2 m, breedte die op het niveau van

¹ G. BEEX, *Twee grafheuvels in Noord-Brabant*, Eindhoven, 1957.

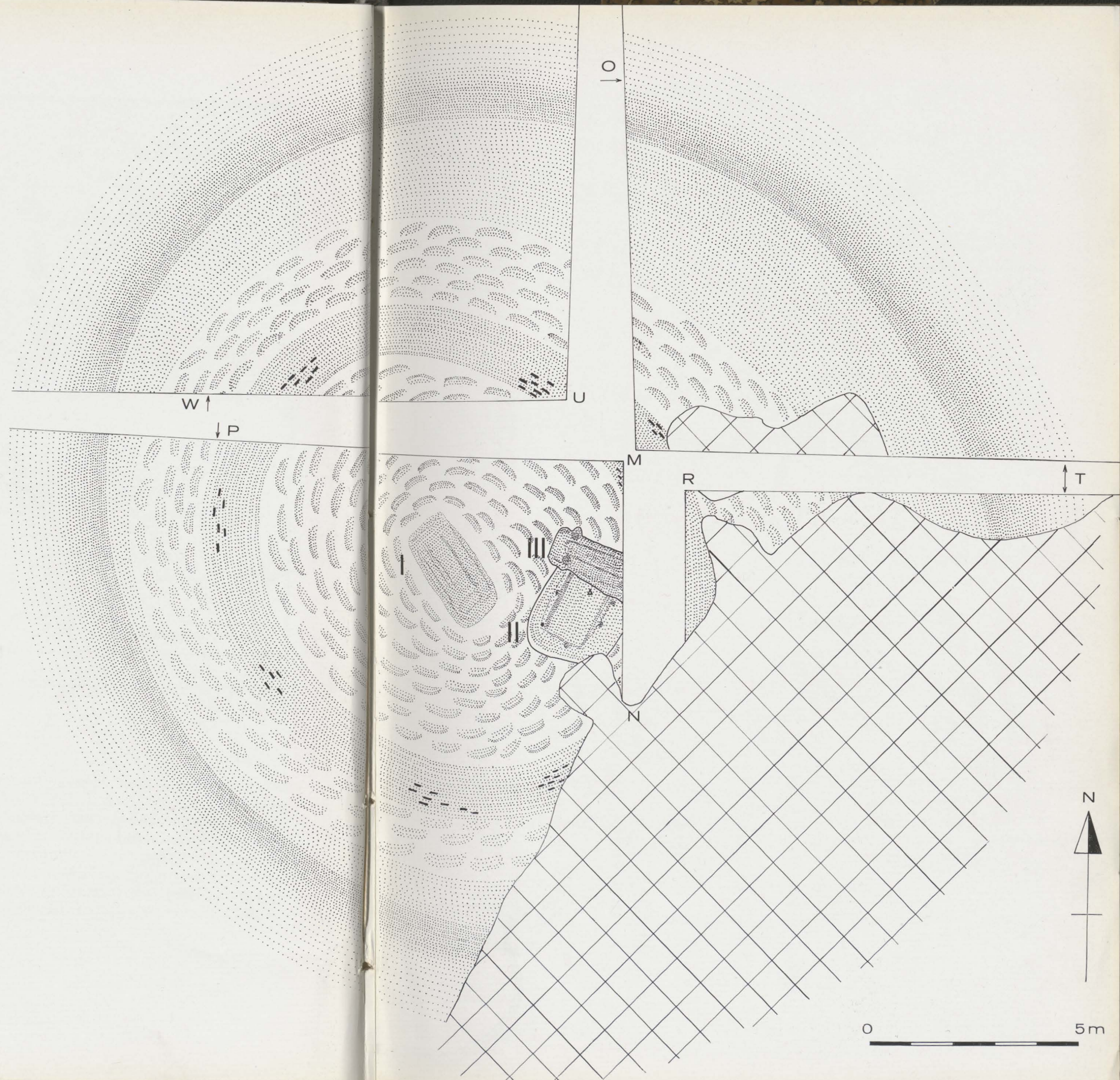
1. Situatiekaart.

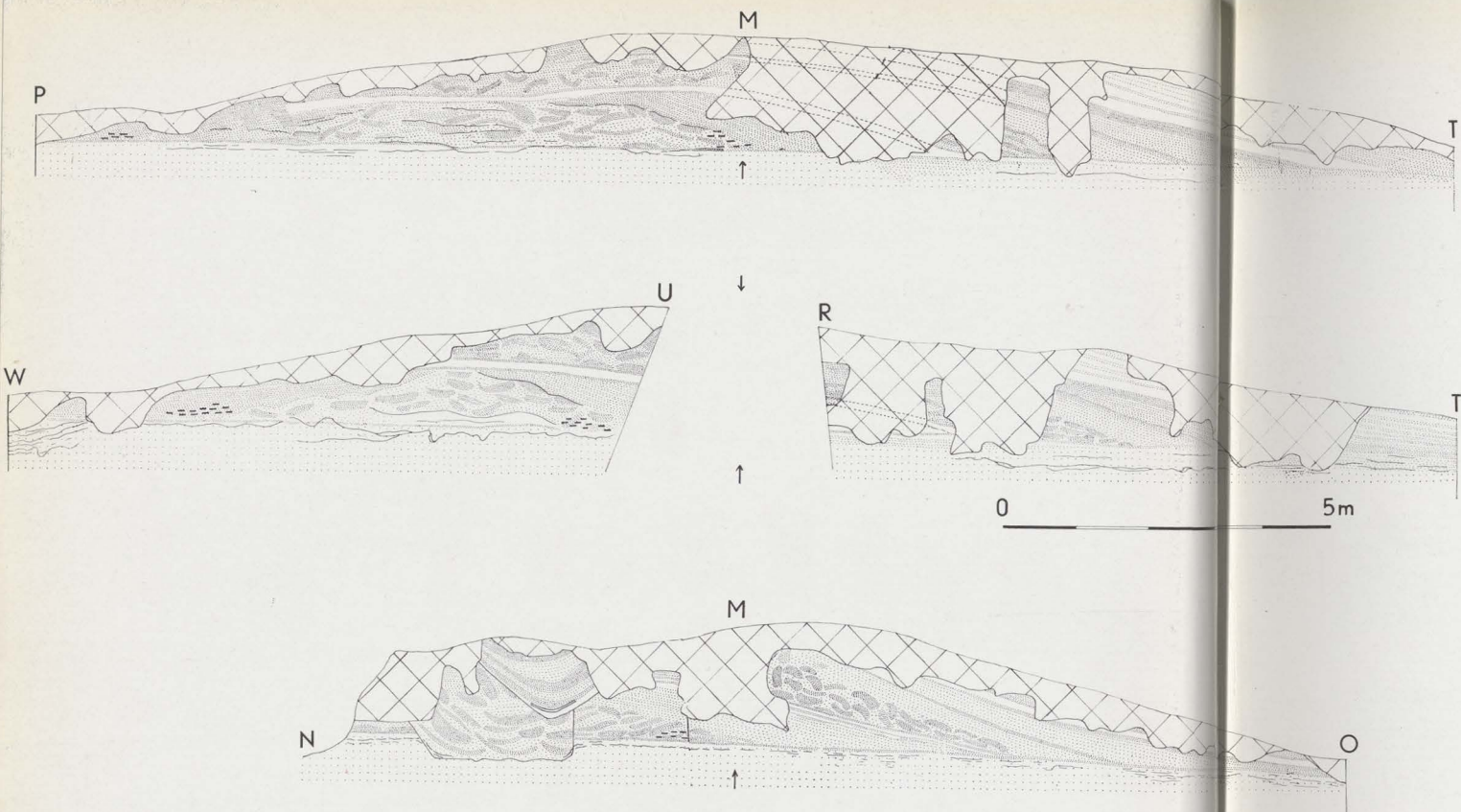
+10 cm vernauwde tot ca. 1,20 m, terwijl de lengte gelijk bleef. Ook binnen deze vernauwing tekenden zich stroken af die in de diepte geleidelijk naar elkaar toeliepen. Aangezien deze sporen niet aan de top van de kernheuvel zichtbaar waren, kon het er niet gaan om een ingegraven nabijzetting maar om de oorspronkelijke grafomheining, rond dewelke de zoden van het heuvellichaam waren opgestapeld. Enkele centimeters boven het oud oppervlak waren de vage omtrekken te zien van een lijksilhouet met opgetrokken knieën, terwijl ook de grafgiftten te voorschijn kwamen. Onder het oorspronkelijk

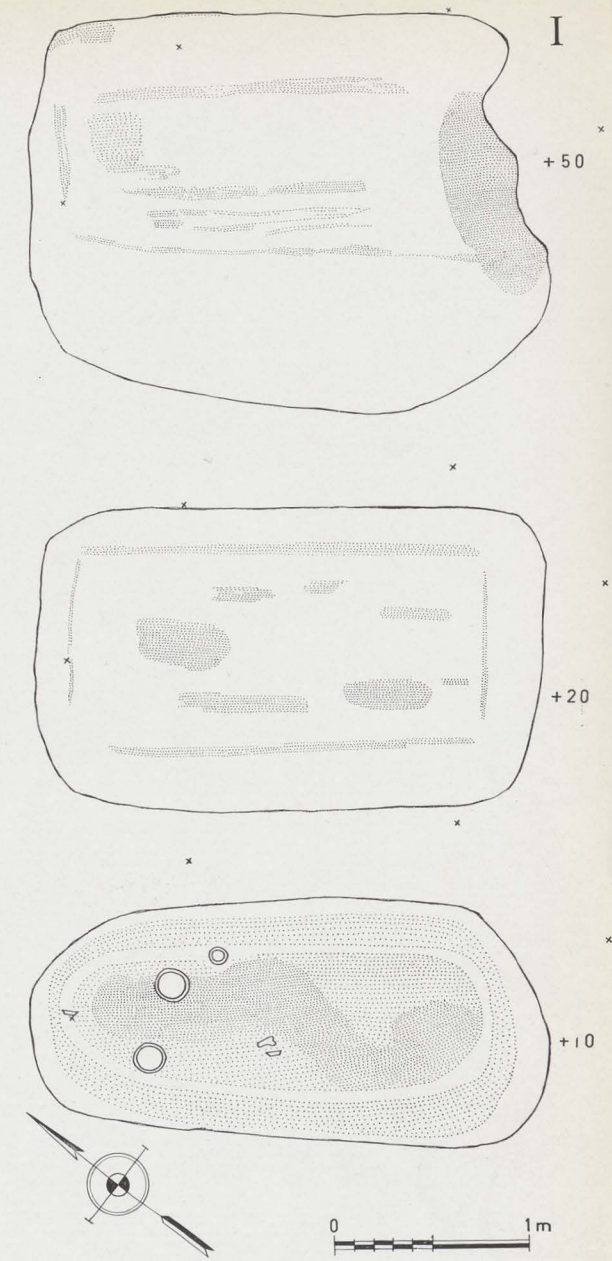
2. Kadasterplan. In de inzet, ligging van de klokbekerheuvels van Mol en Witrijt (Nederland).

niveau werden nieuwe grondsporen zichtbaar (afb. 6) die een rechthoek vormden van 3,5 m lang op 1,20 m breed en waarin aan het hoofd- en het voeteinde diepere kuilen waren ingegraven; daarenboven bevonden zich twee paalgaten langs beide langzijden. In de hoger gelegen niveau's waren deze paalgaten niet te ontwaren. Wanneer men ze in tekening doortrekt, liggen zij buiten de ruimste grafconstructie op het niveau van +50 cm, behalve paalgat *i*, dat er gesneden wordt. Ook dient er op gewezen dat het hoofd van het silhouet zich gedeeltelijk aftekende boven de aldaar aanwezige kuil.

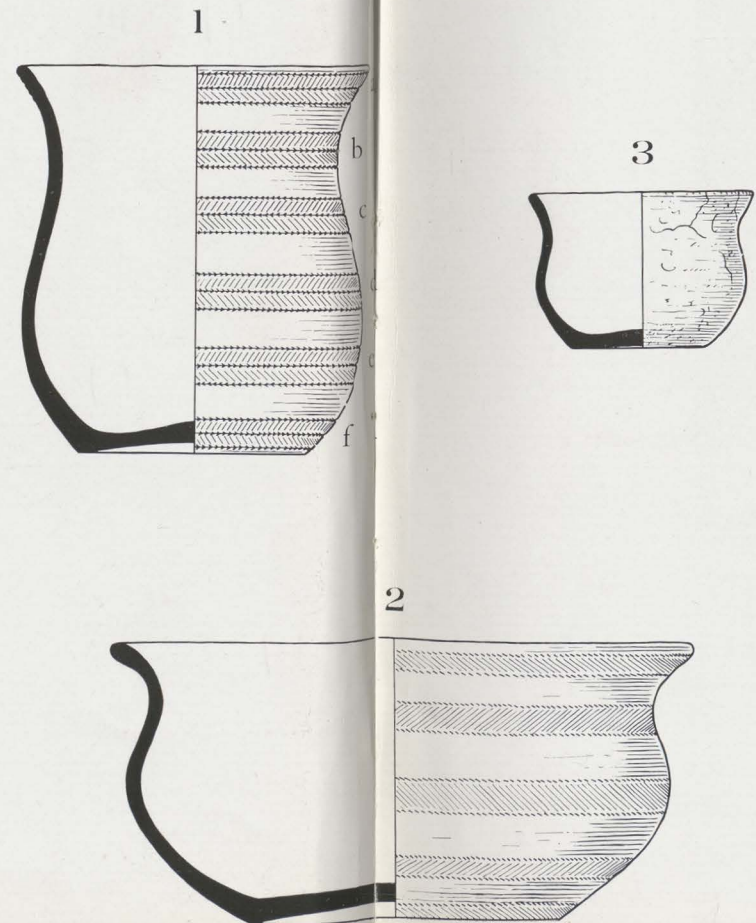
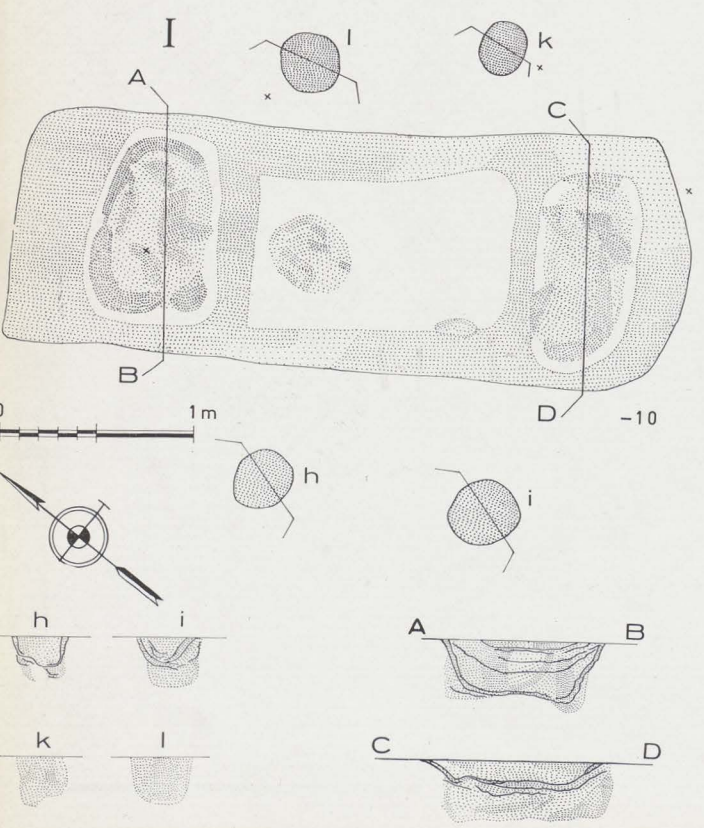

4. Profielen.

5. Verschillende niveau's van graf I boven het oud oppervlak.

6. Niveau en doorsneden van graf I onder het oud oppervlak.

7. De klokbekers uit graf I. Schaal : 1/3.

8. Klokbeker 1.

a

b

c

d

e

De inhoud van het graf was zeer belangwekkend. Het bevatte drie bekers (afb. 7), twee vuurstenen en een stuk been.

Beker 1 (afb. 8) is een klokbeker van het maritieme type (type 2-1a Van der Waals-Glasbergen)¹. De hoogte bedraagt 15,3 cm en de randdiameter 14,5 cm. Hij is gevormd uit zeer goed doorbakken klei, vrijwel ongeschonden en van een helder roodbruine kleur. De versiering bestaat uit zes zones van anderhalve centimeter breed, telkens afgewisseld met een gladgepolijste tussenstrook eveneens van anderhalve centimeter breed. Elke versierde zone is samengesteld uit twee verschillende banden van radstempelindrucken, in het midden gescheiden en langs de rand begrensd door een dubbele lijn van touwindrukken (afb. 9 en 11). De streep is niet met hetzelfde touwtje aangebracht, maar met één links- en één rechts gedraaid koordje (een kardeel en een wantslag). Hierdoor ontstond een soort korenaarmotief. Het valt ook op te merken dat de touwindrukken niet steeds in dezelfde richting zijn geplaatst.

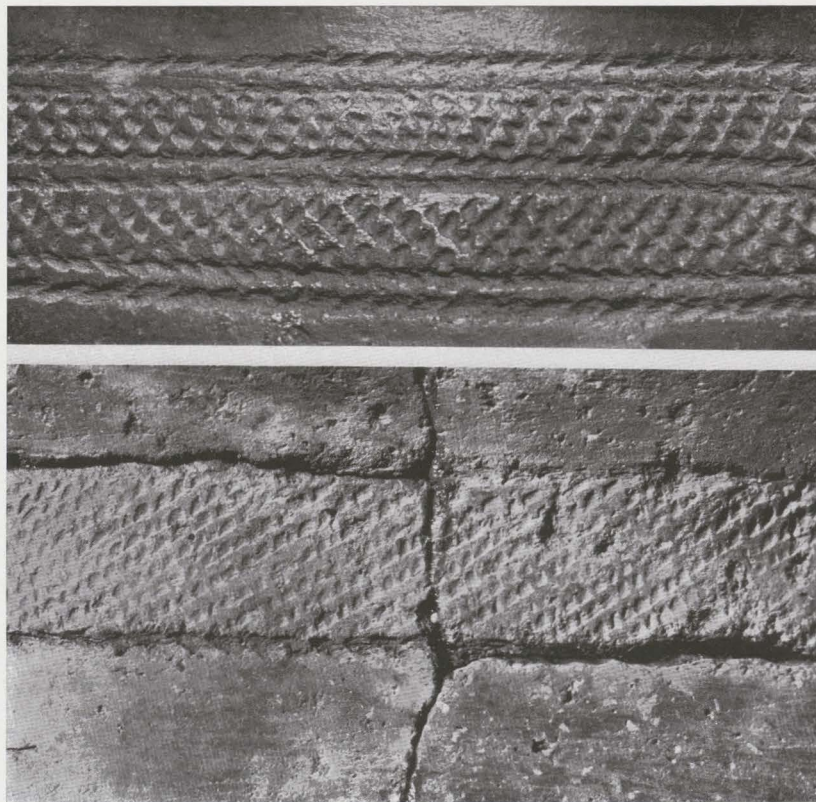
Beker 2 (afb. 10) is een schaalvormige klokbeker van het maritiem type zoals beker 1. De hoogte bedraagt 11 cm en de randdiameter 24 cm. De versiering bestaat uit vijf zones van ongelijke breedte, weermom gescheiden door gladde stroken. Elke zone vertoont denkkelijk een wefselafdruk, waarschijnlijk van het bandvormig wefsel dat met plankjes wordt vervaardigd. Dit motief (afb. 11) is aan weerszijden omgeven met een touwindruk van één en hetzelfde touwtje (wantslag).

¹ J.D. VAN DER WAALS en W. GLASBERGEN, *Beakertypes and Their Distribution in the Netherlands*, in *Palaeohistoria*, dl. IV, 1955, bl. 5-46.

9. Motief van de versierde zones op klokbeker 1. Schaal: 1/1. De 6e en onderste zone is te onduidelijk om getrouw weergegeven te worden.

10. Beker 2.

11. Macrofoto $2\times$ van de versiering op de klokbekers. Bovenste deel : 3^e zone (van boven aan) op klokbeker 1; onderste deel : 2^e zone op klokbeker 2.

Beker 3 (afb. 12) is een klein onversierd bekertje met een hoogte van 6,2 cm en een randdiameter van 9 cm. Behalve deze bekera lagen binnen de grafomheining twee silexen. De ene, aan het hoofdeinde, was niet bewerkt. De andere daarentegen werd ongetwijfeld gebruikt als mes want hij bevond zich, op heuphoogte, tegen een stuk been dat wel als het restant van het dodenmaal mag aangezien worden. Dat dit stuk been was bewaard, in tegenstelling met het skelet, doet vermoeden dat het tevoren een bijzondere behandeling had ondergaan, wellicht geroosterd was ¹.

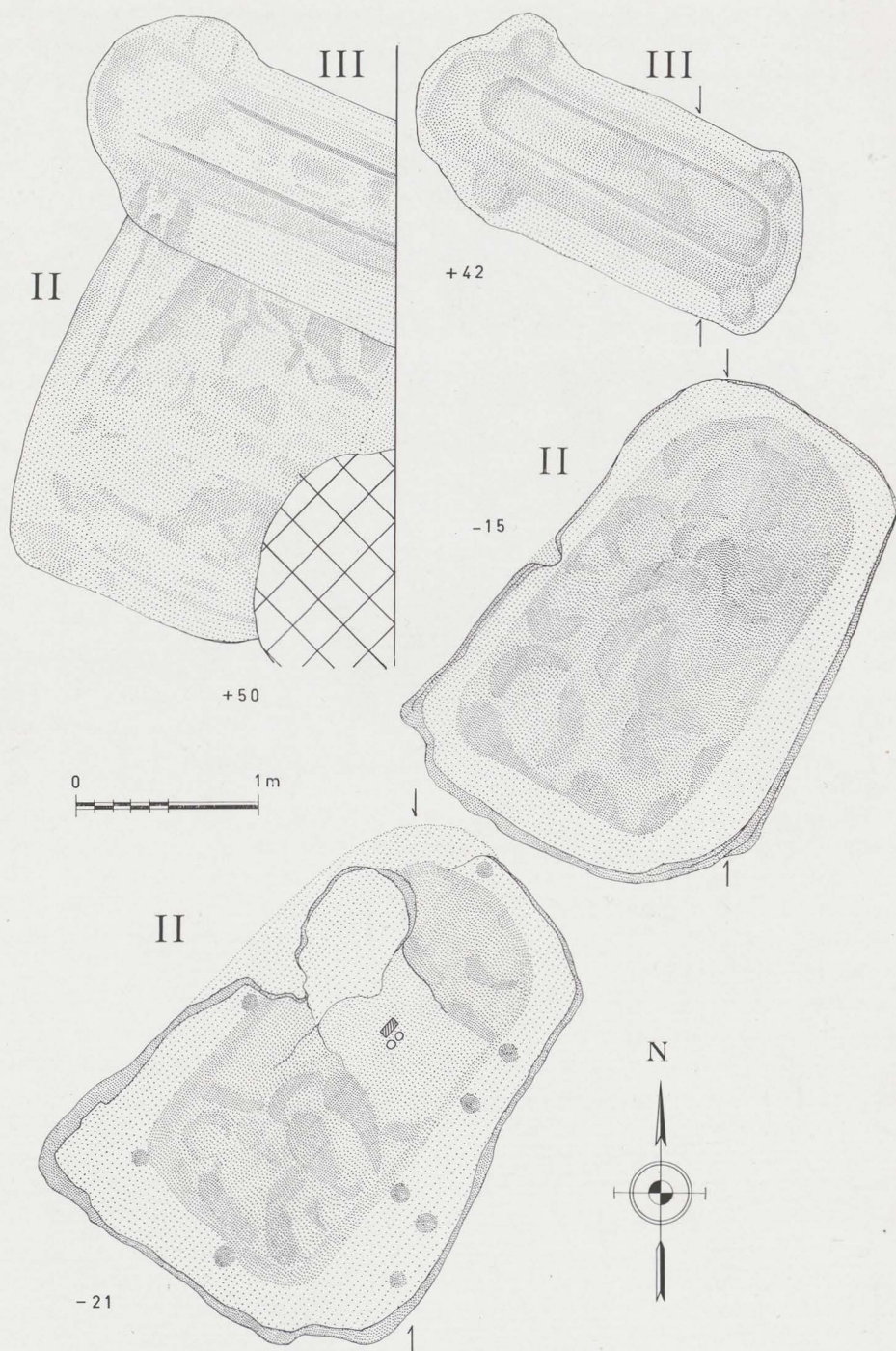
¹ Bij het laboratoriumonderzoek in het Instituut konden de kegelvormige poriën, blijkbaar van een gewrichtsknobbel, herkend worden. Ook waren er nog andere fragmenten die sporen van een celstructuur vertoonden, maar waarvan niet met zekerheid kon uitgemaakt worden of het hout of been was. Het Microchemisch Laboratorium van het Instituut onderzocht ook de overblijfselen uit het verder vermelde bronstijdsgraf.

Aan de hand van de verschillende grondsporen en overblijfselen van deze primaire heuvel kan men een poging doen om in zekere mate het begrafenis-ritueel weder samen te stellen. Vooreerst heeft men de onmiddellijke omgeving van het graf van de begroeiing ontdaan. Dan werd een dodenhuisje opgetrokken. De beide kuilen aan het hoofd en voeteinde, evenals de vier palen, behoorden hiertoe. Misschien heeft de dode hier tijdelijk opgebaard gestaan. Vervolgens werd deze constructie verwijderd om een grafkamer te bouwen die tenminste 60 tot 70 cm hoog was en van onder naar boven breder uitliep. Daarin stelde men de uitgeholde boomkist op waarin het lijk op de rechterzijde en met opgetrokken knieën was neergelegd. Aan het hoofdeinde plaatste men dan drie aarden bekertjes, waarschijnlijk met voedselvoorraad, en, ter hoogte van de lendenen, een stuk vlees met been en een silexmес. Rond de grafkamer werden vervolgens plaggen opgestapeld tot een ca. 1 m hoge heuvel, die nog met een mantel van los zand werd afgedekt.

Nadat zich aan de oppervlakte van de heuvel een dubbele podsolering had gevormd, gescheiden door een laagje stuifzand, had een nieuwe bijzetting plaats een paar meter ten oosten van de vorige. De tweede grafkuil was zeer diep in de bestaande heuvel ingegraven en reikte tot 30 cm beneden het oud oppervlak (afb. 4, profiel N-M). De dode was bijgezet in een bekisting die, ofwel uit een zeer zware uitgeholde boomstam heeft bestaan, ofwel uit een vlechtwand (afb. 13). Deze bekisting was met kleine paaltjes overeind gehouden. De afmetingen (2,35 m bij 1,20 m) doen vermoeden dat deze voor een volwassen persoon was bestemd. Daar geen lijksilhouet te zien was, is over de lengte van de begraven persoon niets te zeggen. Iets noordoostelijk van het midden van het graf lagen twee kralen en een stukje brons (afb. 14). Het bronzen voorwerp was zo sterk aangetast, dat de vorm niet nader kon worden omschreven. Van de twee kraaltjes is er een in barnsteen, terwijl het andere bestaat uit een geslepen natuurlijk gesteente nl. fluoriet. Het opgehoogde heuvellichaam bestond uit zwarte plaggen. Het was eerder ovaal van vorm, had een kleinste doormeter van 14,5 m en reikte zeker tot 1,40 m boven het oud oppervlak.

12. Beker 3.

13. Niveau's van de graven II en III.

Het derde graf is een zekere tijd na de tweede begraafing te situeren, vermits zich op het oppervlak van deze heuvel een nieuw podsol had kunnen vormen. Het was iets te noorden van het tweede graf ingelaten en overlapte dit gedeeltelijk zonder het nochtans ernstig te storen, aangezien de bodem van graf III op 20 cm boven het oud oppervlak bleef (afb. 4, profiel N-M). Er tekende zich een zeer duidelijke boomkist in af die aan de buitenzijde een lengte had van 1,70 m (afb. 13). Als hierin een volwassen persoon was begraven moet hij klein van gestalte zijn geweest, ten hoogste 1,60 m. Van een lijksilhouet was geen spoor waar te nemen. Voorwerpen werden er evenmin in aangetroffen. De kist was overeind gehouden door vier palen op de hoeken, tenzij men met een dodenhuisje moet rekenen. De derde begraafing was gepaard gegaan met een nieuwe ophoging en uitbreiding met plaggen zodat de bijgewerkte heuvel nu een diameter kreeg van 18,5 m en, in het punt M, een hoogte van 1,55 m boven het oud oppervlak. Nadien werd hij nog, vooral aan de oostzijde, met recente stuifzandafzettingen bedekt.

14. Voorwerpen uit graf II. Schaal : 2/1.

